

Johannes V. Jensen

Johannes V. Jensen (1873-1950) var det meste af sit liv uhyre produktiv. Hans forfatterskab spændte over mange genrer – fra lyrik over noveller og essays til store romanværker. JVJ skrev ligeledes mange kronikker og forskellige typer af journalistiske tekster.

Det følgende uddrag stammer fra et af værkerne i den store romancyklus "Den lange Rejse" (1908-1922). Dette omfattende fortællerværk viser tydeligt, at Jensen er optaget af Darwins tanker om evolution og fascineret af naturvidenskab og af ideer om civilisationens fremskridt i bredere forstand. I en nutidig kontekst kan "Den lange Rejse" også læses som en verdensroman, en global fortælling om os alle sammen og den historie, vi er produkter af.

Af Skovbranden fra romanen *Det tabte Land* (1921)

Skovbranden overraskede Manden og hans Flok nede i Randen af Storskoven, langt fra Floden og uden nogen Sø i Nærheden, men den Gamle brød straks ud fra Skoven ud i det lange Græs, han ser sig rapt omkring, bagud mod den brændende Skov, fremefter og til alle Sider, vejrer op, hvor er Vinden, hvor gaar Kvæget - Vand? Han springer i Vejret - en temmelig stor Lysning og som det ser ud til med et lavt Sted i Midten, og er det ikke Rør der vajer der, Mosebund, Sump? Saa bestemmer han sig og løber ind i Græsset, dukker sig, snuser op med Hovedet, løber og standser og løber igen, med Staven i den ene Haand og en stor skarp Flintesten i den anden; og efter ham kommer hele Resten af Stammen i en lang Gaasegang, Mændene med uroligt flakkende Øjne og usikre paa Benene fordi de ryster, de trækker Vejret snorkende, og Vand kommer dem af Øjnene, de gør sig vaade, lader alt gaa hvad der kan gaa, er lutter Skræk og følger efter Manden ganske uden at vide hvad de gør, gør kun som han. Efter dem igen Mødrene, tavse og hurtige som Skygger, hver med en Unge i Favnen og en eller to Halvvoksne galopperende bagefter, alle Børnene i et Skrig, en øredøvende uhyre Jammer. Men Mødrene tier, Ingen ved hvor bange de er, hvad der foregaar i dem, de har vanvittige Øjne, men det har de altid, de følger Trop og tier. Halen af Optoget sluttes med alt det unge Folk i Stammen, Lømlerne og de unge smækre Tøse, de har Skrækkens klædelige Glorie om hele Kroppen i Form af rejste Silkebørster over det hele, i hvad der skal ske vægrer de sig ved at flygte uden Udfoldelse af Gratie, men de er smaa om Munden, stryger afsted i Kølvet og vil ikke være allersidst heller. Lømlerne fingerer ligeglade, gør med raa Stemmer og lader som om de ikke gider skynde sig men træder dog hinanden ned naar det ikke gaar dem hurtigt nok.

Hele Flokken trækker gennem det høje Græs ud mod Midten af Lysningen, hvor der ganske rigtig som Manden har skønnet viser sig at være en Sump med aabent Vand - og paa Hovedet i Andemaden allesammen! Plump, plump, plump,

Kvinderne i Sikkerhed først, som sig bør, alle Mødrene, de sitrer med Øjnene for det første vaade Stænk i Ansigtet men tager Dukkerten uden at kny, med Unger og det hele; saa de unge Piger, de græder men maa ned; en af de unge Frøkner bremses med alle fire i sidste Øjeblik paa Randen af Pølen og vil ikke ned, Uf nej, det er for uklædeligt, og da maa jo Manden gøre kort Proces, en paa Siden af Hovedet og et Knæ bagi, og ud maa Søster, ned til Aalen og Iglen! Saa alle Mændene, plump, plump plump, endelig Lømlerne, ikke uden Glam; og til allersidst, da alle er reddet, Manden, den gamle Fører selv! Med en sur Grimasse hopper han i, skønsom, uden at gøre Hovedet eller Hænderne vaade før det er strengt nødvendigt.

Der sidder de saa allesammen i Sumpen, paa saa tilpas lavt Vand at de kan have Hovedet ovenud men dukke under til Næseborene naar Ilden kommer. Og nu de er i forholdsvis Sikkerhed faar de Mæle igen og meddeler sig til hinanden, under mange modulerede Grynt og vise Trækninger af Pandehuden, Læbesmæk og Fimren med Næsetippen. De er smaa, Verdens Undergang er nær, men ukuelige i Munden er de til det sidste.

Fra Stedet hvor de sidder kan de se tilbage over Sletten til Skovbrynet, og rædselsfuldt er det der sker for deres Øjne. Branden udvikler sig med en forfærdende Hurtighed, sorte bovnende Skyer vælter op inde over Skoven, gror ud af sig selv og ruller mod Himlen, Gnister spruder højt op i Skyernes Rod, en umaadelig Susen, Knitren og Bragen høres, og tager til mens den høres, nærmer sig, stiger i Omfang, Luerne ses nu over Skoven, et uhyre udstrakt luende Legeme som løber frem i Toppen af Skoven, springer op i Røgen, og bliver usynlig og slaar ned igen, røde og gule vilde Flammer sidder paa Skoven med Kroppen bugtende højt op i Luften som Slinger der baglængs shder i deres Bytte, og der høres en forfærdelig Hvislen, høje dundrende Knald, hele Skoven er nu en eneste bragende og stormende Lue, frygtelig at se, men nu har den ogsaa naaet Randen af Skoven og løber videre, æder sig med rasende Fart frem til begge Sider, uden Tvivl vil den fortsætte hele Lysningen rundt og gaa videre i Skovene paa den anden Side, de Folk i Sumpen sukker, ved de vil blive omringet, men i Virkeligheden er Faren ovre for deres Vedkommende, der er jo ingen Træer paa Sletten der kan brænde, de sidder i Midten af en Ring Ilden maa udenom, uden Hygge, det er vist, i Vand til Halsen og med Heden fra det nære uhyre Baal bidende i Ansigtshuden, hostende og halvkvalte af Røg, men dog med Livet i Behold. Dyrene, dem er det gaaet værre, saa galt som det kan gaa!

De saa dem, den vilde Jagt for Livet, endnu er de graa og gemmer en Afspejling af Døden i Øjnene over hvad de har set. Det kom noget før Ilden naaede Skovbrynet; foran den, jaget af den, brød en mægtig Dyreflok pludselig ud af Skoven og søgte Sletten, en Tordnen af Hove, en Brølen, Vrinsken og Tuden, for der er Dyr af alle Slags i Flokken, Bøfler og Heste, Elefanter, Hjorte, Vildsvin, Bjørne, Løver, Giraffer og Næsehorn, Venner og Fjender mellem hinanden, Ingen tænker paa andet end Flugt for Livet, saa langt fra at spredes maser Flokken sig sammen, vælter fremad som en tæt bølgende Masse, hvori man hører Knogler brydes, Elefanter rokker som i en oprørt Sø af Dyrekroppe, hylar i Vanvid med Snablen mod Himlen, de lange

Girafhalse rager ovenud, søger hid og did indtil de synker, Benene under dem er brudt i Trængslen, tusind Okser maser paa i Galop fra alle Sider, vil alle ind mod Midten, begraver Hornene i hinandens Kroppe, render hinanden sammen med sænket Pande og gale Skud ud af Næseborene, alle mindre Dyr knækker sammen og trampes til Bunds i Flokken - og trods alle Hindringer kommer Flokken frem, hurtig som den vilde Vind, skruende Død og Ødelæggelse i sit Indre undervejs, over en Bro af døde Kroppe som den afsætter i sin blinde Flugt, frem kommer den, er paa faa Øjeblikke tværs over Lysningen og brager med Tuden, Brølen og Skrigen og Smæld af knuste Knogler ind i Skovbrynet paa den anden Side. Der vil Ilden forfølge den og Jagten fortsættes, Forspringet er ikke stort, man kan høre paa en og samme Tid hvordan Dyreflokken tordner afsted gennem Skoven og Ilden tordner rundt om Lysningen i Hælene paa den.

Men nu faar Skovfolket andet at tænke paa, det gælder dem selv, nu skal de prøves - Græsset brænder, Ilden har forplantet sig fra Skoven ud paa Sletten. De dukker sig saa langt ned i Vandet de kan komme, den Overgang maa tages ogsaa. Og den er kun kort, Ilden farer over Sletten paa et Øjeblik men gaar jo udenom Vandet. Det viser sig nu at Græsset gemmer adskillige Dyr som har søgt Tilflugt der, en Vrimmel af Slinger, som Ilden svirper til Døde, godt gør den ogsaa paa sin Vej, et Hulepindsvin, der skyder Ryg og rejser sine Pigge mod Ilden da det ikke kan dække sig længere, men de viser sig meget brændbare, og stegt bliver den arme Gnaver; det sker Uge i Nærheden af Sumpen, og Skovfolket rækker Hals, kan ikke undgaa at lugte det, en sød, meget sød Em udgaar fra Gnaveren efter at Ilden har haft fat paa den, selv de døde Slinger i Nærheden, der ligger med revnet Bug og Edder traadt ud af Indvoldene, lugter særdeles branket og godt; og skønt Skovfolket selv sidder saa at sige i Dødens Mund taler Nuet til Indbildningskraften, man er kun et Menneske, har været uden Spise nogen Tid; man er tankefuld, mimrer med Munden ...

Dog endnu er Prøvelserne ikke forbi, en ny Ophidselse af en anden Art griber dem, med Vold, der opstaar ligefrem Skvulp i Vandet, saadan farer de sammen, Ungerne skrikker himmelhøjt, og selv fra Manden kommer der et Udbrud af Overraskelse og Alarm - for som ved Trylleri hopper en vældig stribet Tiger ud af Græsset lige foran Sumpen!

Paa Tigervis har den holdt sig skjult i Græsset indtil det sidste Øjeblik, skønt kun faa Fod borte, men nu maa den frem, Ilden er paa Haserne af den - og der staar den saa foran Vandet, ser langt, over mod den modsatte Bred, gør sig krum til et Spring med alle fire Fødder samlede under sig men springer ikke, den kan jo ikke komme over. Saa letter den Poten en Gang, to Gange, som for at gaa ned i det Vaade, men ryster Poten kuldkært i Luften hver Gang, føler det som om den allerede har faaet Draaber paa den, den kan ikke. Og da den nu ser sig fanget glipper den forgræmmet, ensom, med de store gule Øjne, aabner Munden som til et Mjæv, men der kommer ingen Lyd, det store gule Blik falder paa Menneskene i Sumpen, men den ser dem ikke, er for ked af det til at se noget.

Ja der staar hun, klemt inde mellem Ild og Vand, skal ikke mere inden Solen gaar ned ride paa Drøvtyggerryg med Kløerne dybt i det sitrende Kød og Munden paa Pulsaaren, diende af Livskilden, tørstig før og tørstig efter den salte Drik, ikke skal hun snige sig gennem Ur-skovens rædselsfulde Bundmørke mere, frygtløs i Mørke, som Mørket og Rædslen selv, skal ikke strække, sig i Middagssolen og bage de flam-mede Sider, til Livsgnister og Kild knitrer hende ud af Haarene og hun snurrer som Vellystens Rok, ikke lege med sin levende Mad mere, den uhyggelige Leg der ender med at den ene Legekammerat bliver borte og den anden søvnig, ikke synge med i afskyelige Elskovsduetter i Maaneskin mere, ikke vaske sig med Poten mere og renfærdigt fjerne selv det mindste Spor af Hjorteblod fra Knurhaarene efter Mord - hun skal vaskes nu for sine Synder, i et hedt Element, Ilden er over hende, en Lue har hende allerede i Halen.

Men da vender hun sig i et Spring og gør Front mod Ilden, som knitrer ud af det høje tørre Græs, hun brøler til Undergang, vil slaas med den Hede, hun springer lige op i Luften foran Ilden, fægter med alle Kløerne ude, slaar efter Flammerne og faar Poterne svedet, faar Mundskægget svedet, puster til Ilden ved at slaas i den, Gnister og brændende Græs lukker sig over hendes Hoved, og under øresønderrivende Hvæsen og Sprutten ruller hun sig i Ilden, bider sig hvor Ilden bider, river sig lange Flænger i Ansigtet i en Sky af Gnister, til Græsset under hende er brændt. Vanvittigt nysende og snorkende, uden et Haar paa Kroppen, uden Øren, blindet og nøgen som et flaaet Skabilken, med de bare Halehvirvler og udsvedende Blod, galopperer hun derpaa skævt henover Lysningen, lige ind i Skoven mellem de brændende hvidglødende Træer!

Skovfolket i Sumpen sidder med udvidede Øjne, føler de ved ikke hvad og grynter sagte. Har de ikke set Døden dø? Grummere end selve Tigren er Ilden!

Skoven brænder ud. Men det bliver Aften og Nat før Verden er saa afkølet at Skovfolket tør stige op fra deres Tilflugtssted. Og først Dagen efter kan de tænke paa at gaa. Tilværelsen begynder for dem igen forfra, milevidt er Skoven brændt, en ny Skov maa søges, de maa vandre, ud paa det Uvisse; og saa knytter Manden Flintestenen i Kejten og bryder

op, talende med sig selv og meget vidende mens han gaar i Forvejen; Mændene efter ham i hans Hæle, efter dem Mødrene og tilsidst Ung-dommen, ganske i samme Orden som de kom.

Men En mere er de bleven imidlertid, for en af Kvinderne har bekom-met en Unge, af Skræk og i Utide, mens de sad ude i Sumpen og var dødsens, ikke nogen bekvem Fødsel. Midt i den dundrende Støj af Branden og de dødsdømte Dyr hævede sig en uhyggelig Tone, Kvindens Tuden i Barselnød, og snart efter det spæde Klynk af en Nyfødt som hilsede sin Indtræden i Verden med Klage.

Den Lille kom halvdruknet til Verden, Røg fra en Ødelæggelse var hans første Aandedræt, Hyl og Hede det første han sansede. Men knap fuldbaaren har det lille rynkede Utyske straks Kræfter til graadig skønt blind at lede sig frem med Munden paa Moderens Bryst efter Næring: den ene Skabning suger nu en Gang Liv af den

anden. Lykkelig er Moderen over at have faaet dette Kræ paa sig, der er styggere end Døden, tandløst som en ældgammel Ting men hungrigt som en Igle, hun gør en Rede for den af sine Arme og sit Bryst, skjuler den for Manden og tysser paa den med Munden mod dens Mund, for at han ikke skal hade den og fare i Raserianfald over det nye Klynk i hans Nærhed. Afkræftet og hengiven vakler hun med da de maa gaa, som den sidste i Flokken, med et Blodspor efter sig.

Og saadan gaar Optoget paa Vandring, Manden i Forvejen med Spær og Sten, parat til at stikke og slaa, Kvinden bagefter med sin Livsfrugt og sit Køn, en aldrig helet Vunde, som Manden holder aaben.

Men alt i alt kunde den skrækkelige Dag vel nok gøres op til Menneskets Fordel, efter Branden gik de ind til en Række Fester og Højtider, Jorden laa milevidt dækket op med Kødmad, lige fra stegte Duer falden ned fra Himlen til Elefanter brunet hele og med Grøntsager i Munden. Dyrenes Død var ikke Mennesket til Skade; selv havde de jo ikke lidt mere end at de var bleven flere.

Flere blev man i gode Dage, og ogsaa Ulykker bragte Kvinderne til at føde, flere blev man. Manden taaler det, skønt han i Grunden hader at andre end han selv spiser og mætter sig, selv hans egne; dog det har sin Betydning at være mange, særlig om Nætterne, og af andre Grunde. Det er vist, flere hujer mere end een, jo større Kor des mere Ret, derfor finder man sig i Følgeskab.

Den Nyfødte bliver taalt, det er en Dreng, Manden kniber ham til han græder og slaar ham til han tier, Faderindvielsen, siden skænker han ham sjælden Opmærksomhed. Han er i Moderens Vold, og hun dækker et Menneske op af ham; rund og strunk var hun paa Kroppen da hun fik ham, sin Førstefødte, og hun hænger med tomme Poser naar han er ammet færdig, men saa er han ogsaa blomstrende at se til, en Vidunderdreng, med sin Moders Frodighed og noget af Faderens Stemmestemmer; han gjorde sig tidligt bemærket i Stammen.

Naturen havde set til ham i Naade. Ved sin Fødsel blev han dyppet og smagte Druknedøden, men Vandet undte ham at leve, sit første Vejr trak han med Hoste uden at Røgen dog kvalte ham, Hærskarer af gale Kreaturer rystede Jorden i hans umiddelbare Nærhed, Stank af brændt Horn, Blod og Sved var det første han lugtede, og Skrækken lagde en Grund i hans Instinkter, men selv den vanvittige Dyreflok lod ham leve, trampede udenom hvor han var, til begge Sider for Sumpen, uagtet mange blev trængt ud i Uføret og omkom der, men hvor Skovfolket sad kom ingen; Tigren var ham nærmere end sin egen Længde men lod ham urørt; hele Tilværelsen havde taget anderledes mod ham end andre, alle Ødelæggelsens Magter havde vist sig i deres Forfærdelighed. Liv var bleven spildt, som om hele Verden skulde udryddes, og just i den Stund var Liv bleven givet til ham.

Kunde det næsten forklares paa anden Maade end fordi den almægtige, den alovermægtige Ild havde lyst over hans Fødsel og holdt alle andre Magter i Ave? Hans Liv lod til at være helligt fra første Begyndelse.

Til Minde om den store Skovbrand og til Velbehagelighed for ham i Himlen, der havde tordnet og strøet Ild over Verden men sparet Menneskene, kaldte man derfor Gunung Api til Fadder, viede Drengen til ham og gav ham Navnet Fyr.

Han blev en stor Ildmand og Stamfader til rige Slægter.